

Danerê Rojnameya pêşî a Kurdî
Miqdad Mîhed Bedirxan

Armanç

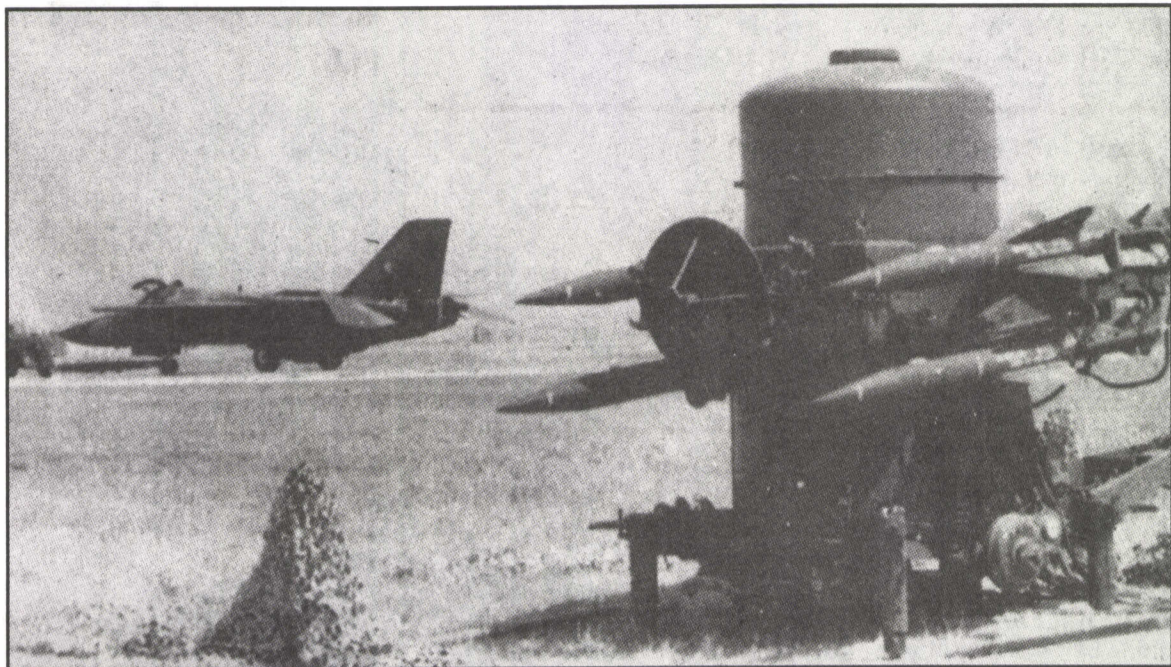
Hejmar, No: 134

Çileyê Pêşîn
December 1992

Buha - Price
15 SKR, 3DM

Rojnameya Mehane

"Hêza Çakûç" û Kurd

Di 24'ê Çileyê Pêşîn de Meclîsa Tirkîyê bi 234 dengan mudeta "Hêza Çakûç" 6 mehên din dirêj kir. Partiyên hukûmetê; DYP û SHP'ê, parlamenterên ku çendakî berî ji ANAP'ê veqetiyabûn û ji HEP'ê 7 mebûsan ji bo dirêjkirina mudeta "Hêza Çakûç" de raya "erê" dan. Partiyên din yê muxalefetê; ANAP, RP, CHP, DSP, MÇP jî raya "na" dan. HEP jî wek partî neçû meclîsê.

Berî dirêjkirina mudeta "Hêza Çakûç", di 11'ê Çileyê Pêşîn de pîsporên Wezîrên Derve yê hukûmetên DYA, Îngilîstan, Franse û Tirkîyê li Enqerê civiyabûn û dirêjkirina mudeta Hêza Çakûç carek din bi Tirkîyê dabûn qebûl kirin.

Di eslê xwe de hemû Partiyên ku di Meclîsa Tirkîyê de temsîl dibin û partiyên derveyî Meclîsê li dijî "Hêza Çakûç" in. Lê ji ber ku Tirkîyê li ser dixwaze bibe endama Civata Ewropayê, loma ji partiyên ku hukûmeta tînin meydandê, mecbûr dimînin ku daxwaza Xerbê û DYA bi cî bîne. Doh, wexta ANAP li ser hukûm bû li hember vê hêzê dermediket, lê îro ew li muxalefetê ye li hember derdikeve. Îro DYP-SHP li ser hukûm in mecbûr in vê hêzê biparêzin, lê ew di muxalefetê de bûn ew li dijî vê hêzê bûn.

Meriv şovenî û nasyonalîstiya partiyên "rast", "dincî", "sosyaldemokrat" di warê pîrsa Kurdî de dizane, ew li hember "Hêza Çakûç" in. Lê meriv di fahmkirin şêla van partiyên ku kirasê "karkir", "sosyalîst" û "gel" li xwe kirine û li hember berjewendiyên Kurdên başûr disekinîn zahmetiyê dikêşîne. Ji van partiyên "Partiya Kar-

kir" ku serokê wê Dogu Perinçek e, berî ku Meclîsa Tirkîyê qerar bistîne ku wê mudeta "Hêza Çakûç" dirêj ke ya na, wî dest bi kampanyake li dijî "Hêza Çakûç" kir. Û di vê qampanyê de gelek pere xerc rijand. Ew bi Partiya Sosyalîst ya Yekbûyî û bi HEP'ê re li hember "Hêza Çakûç" panel û civîna organîze kirin.

Di eslê xwe de şêla partiyên Tirkîyê yê "rast", "dîndar", "nasyonalîst", "sosyaldemokrat" û çep, wek Partiya Karkir (ÎP), SBP û HEP'ê di warê "Hêza Çakûç" de wekhev in. Partiyên "rast" çima ku "Hêza Çakûç" alikariya Kurdên Başûr dike û ew jî dewletê dewlet ava dikin, loma li dijî. Îcar, partiyên "çep" jî wek ÎP, SBP û HEP'ê bi navê "antî-împeryalizmê" li dijî "Hêza Çakûç" derdikevin. Yanî ferqa partiyên "rast" û "çep" di warê "Hêza Çakûç" de wek ferqa di navbera "Coca Cola" û "Pepsi Cola" de ye.

Şêla HEP'ê îcar ne wek ya berê bû, (HEP'ê derveyî 3 kesan cara berê li dijî Hêza Çakûç raya dabû), lê dîsa jî negatîf bû. HEP'ê wek partî, grûba xwe ya Meclîsê

di dema dengdanê de serbest hişt. Bi vî hawî bi Ahmet Tirk re 6 mebûsên din raya "erê" dan ji bo dirêjkirina vê hêzê. Piştî dengdanê Ahmet Tirk got ku; "ji bo ku ez bi şovenên Tirk re nekevim eynî terefê min raya "erê" da." Lê ew mebûsên HEP'ê yê din ku neçûn Meclîsê û bi vê helwesta xwe li dijî "Hêza Çakûç" derketin, gelo tarîx wê wan efû bike? Ji ber ku ev parlamenter bi mêjiyê xwe nafikirin û guhê xwe jî ji xelkê Kurd re girtine û nizanin ew bi xwe jî çî dikin. Wan tenê ne guhê xwe jî gelê xwe yê Başûr re, herwisa ji gelê xwe yê bakûr re jî girtine. Ger wisa nebûya wê guhê xwe bidana Diyarbekirîyan. Ji ber ku li gor lêkolîna rojname "Turkish Daily News" jî % 64,3'ê Diyarbekirîyan hebûna "Hêza Çakûç" û jî % 74,7 jî piştgiyariya avakirina Dewleta Federa a Kurdistanê dikin.

Îro divê her Kurdekî welatperwer -ew li çî mewqiyê dibe bila bibê-guh bide dengê Kurdên Başûr. Dibe ku partiyên başûr "feodal" bin û hin kirinên wan ne bi dilê me bin, lê ev partî bi rayên gelê xwe hatine hilbijartin, meclîsa xwe ava kirine, hukûmeta xwe dameziran-dine. Hurmeta gel girtin pîvana demokratbûniyê ye.

Hukûmet û meclîsa Kurdistanê Iraqê îro menfeeta xwe di mayîna "Hêza Çakûç" de dibînin. Ew jî zanin emperyalîzm çiyê û heta nuha çî aniye serê wan û serê Kurdistanê. Di vî warî de ne hewceye meriv zêde

Serneweyê şima pîroz bo!

Sala we ya nû pîroz be!

Salî nwêtan pîroz bê!

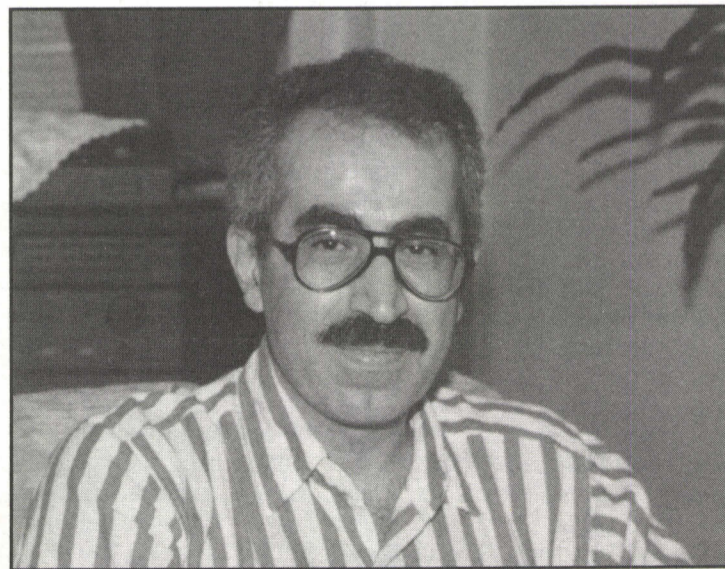
ARMANÇ

RÛPELEK DÎ GANDA ME A ROJANE

Dr. Emîr Hesenpûr:

"Divê azadiya her lehçeyê hebe"

Hevpeyvîn rûpel 6-7

M. Lewendî:

"Em jî nebin wek Ibixan?"

rûpel: 4

H. Mizgîn:

Kurd û realîstbûn

rûpel: 3

Hijmara "Hêza Çakûç" û ciyê wan:

Hejmara leşkeran: 1862

Li gor welatan:

DYA: 1466

Îngilîstan: 183

Franse: 139

Tirkîyê: 74

Belavbûna wan li gor hêrêman:

Încirlik (Edena): 1803

Pîrinçlik (Diyarbakir): 49 (Tirkîyê: 6, Îngilîstan: 2, DYA: 41)

Zaxo: 10 (DYA: 5, Îngilîstan: 2, Franse: 1, Tirkîyê: 2)

Hejmara balafir û helikopteran:

77 balafir û helikopter

DYA: 13 kargo, alîkar û tanker (C-12, C-212, HC-130,

AWACS, KC-135)

9 Helikopter (UH-60, MH-53)

32 balafirên şer (A-10, F-16, F-111F, EF-111)

Îngilîstan: 8 balafirên şer (jaguar), 2 balafirên tanker (VC-10K)

Franse: 8 balafirên şer (F-1CR), 1 balafira tanker (C-135FR)

Tirkîyê: 4 balafirên şer (F-16, F-4)

(Rojname Cumhuriyet 4 Kasım 1992)

Dûmahîk r. 11

Rojeva Mehê

"Cesaret" û "Zanîn"

Em insan gelek caran di axaftinên xwe de tēkiliyekê dixin navbera peyva "cesaret"ê û ya "zanîn"ê. Gelo tēkiliyek çawa di navbera van herdu peyvên de heye? Carna wiha lê tē ku em dibêjin "cesareta medenî ji zanîna medenî tē." Mahna xwe, yekî ku di tēgihîştina medeniyetê de nezan be, ji cesareta medenî jî bêpar e, di kar û bar û bir, baweriyên xwe de newêrek e. Heke em bala xwe bidinê, em dikarin gelek nimûnan li ser vê yekê jî civakê, ji jiyana xwe û ya derûdora xwe binin. Li Kurdistanê em gelek caran bûne şahidê wê yekê ku serokeşir, axa yan muxtarekî gund ku eşîrekê yan çend gundan idare dike, serokê civakê ye, bi şev û roj biryaran li ser qedera insanên xwe dide, gava rasti du cendirman û çawişekî ordiya Tirk hatiye dest û lingên wî li hev geriyane.

Li alî din, car jî heye ku em tēkiliyekê wilo dixin navbera peyva "cesaret"ê û ya "zanîn"ê ku bi tevayî ziddê nîmûna jorin e. Em dibêjin "cesaret ji nezanîna yan jî ehmeqiyê tē." Heke meriv bifikire meriv dikare gelek nimûnan li ser rastiya vê gotinê jî ji jiyane bine.

Çawa dibe? Ev "cesaret" çi tişt e ku hem "zanîn" hem jî "nezanîna" dikare bibe sebêbê wê? Ji bo meriv karibe xelesa navbera van herdu hukmên jî hev cuda xwuyayî biqefêle, divê meriv berê bala xwe bidê, ka "cesaret" çi ye. Pişt re were ser wê yekê ka gelo "zanîn" û "nezanîna" li ku jî hev vediqetin.

"Cesaret" çiyê? Cesaret "wêrin" e. Divê meriv biwêre. Lê çi biwêre? Divê meriv biwêre "bîke", "bîfîkîre", "bîparêze". Ne bes ev, divê meriv karibe di kirin, fikirin û parastina xwe de bi israr be. Lê li alî din divê meriv biwêre "bîbine", "nas bîke" û ji a xwe vegere jî. Yekî ku di çewtiyên xwe de israr dike, dinya çend duguhere jî li ser şopa xwe ya berê dimîne, xwe naguhere û nuh nake, ne ku bi cesaret e lê newêrek e. Gava meriv bi çavê wîha li mesela "cesaret"ê temaşê kir, eşkere ye ku ne wiha hêsan e ku meriv karibe zû bi zû nîmûnên jiyane yê berbiçav di warê "kirin", "nekirin", "parastin", "israrî" û "jê vegeyranê" de bîke nişana cesaret an newêrekiya kesekî. Kijan israr cesaret e û kijan newêrekiya ye, wê çawa jî hev bê veqetandin? A di vîr de xuya ye ku tēkiliya "cesaret"ê bi "zanîn"ê re peyda dibe.

Gelo zanîn çi ye? Heke bi çend peyvên be meriv dikare zanîna wiha tarif bîke: Zanîna nasîn e, tēgihîştin e. Lê xeta navbera nezanîna û zanîna jî ku dest pê dike û heta ku diçe, hidûde navbera nezanîna û zanîna li ku diyar dibe ev her du mefûm li kijan nuxtê jî hev vediqetin? Diyarîkirin û zelalkirina van aliyên meselê ne ew çend diyar e. Loma jî em di civakên xwe de bi hezaran nimûnên wê yekê dibînin ku insanê nezan di nezaniya xwe de çend xurt be ewqas xafilê nezaniya xwe ye, xwe zana dibîne, tiştê ku dizane ji wî tirê dinya hemû jî wê pêk hatiye. Li aliyê din insanekî ku di nasîn tēgihîştin û zanîna xwe de çiqas kûr biçê ewqas pirtir pê dihesê ku li derveyî zanîna wî, dinya ku jî wî nenas e çiqas fireh e, li gor wê dinya nenas zanebûna wî çend hindik e. Loma jî ev zanebûn li nik yê filozof gihaştîye wê nuxtê ku gotiye: "Tiştê ez dizanim ew e ku ez tiştê nizanîm."

Nexwe xeta navbera zanîn û nezanîna xetek wisa ye ku nezan xwe "zana" û zana xwe "nezan" dibîne. Gelo ne ev herdu rewş bin ku dibin sebêbên nîmûnên cesareta ku me di destpêkê de bahs kirin? Yanî cesareta nezanê xwe zana dîtî û ya zaneyê xwe nezan dîtî...

Em Kurd iro gelekî muhtacî wê yekê ne ku vegeyran ser mesela "cesaret" û "zanîn"ê û mesela tēkiliya wan, munaqêşe bikin, tēgihîştina xwe ya li ser van mefûman nuh bikin.

Nexwe xeta navbera zanîn û nezanîna xetek wisa ye ku nezan xwe "zana" û zana xwe "nezan" dibîne. Gelo ne ev herdu rewş bin ku dibin sebêbên nîmûnên cesareta ku me di destpêkê de bahs kirin? Yanî cesareta nezanê xwe zana dîtî û ya zaneyê xwe nezan dîtî...

Şerê Yûgoslavyayê nehîşt Mesela Kurd tēkeve rojeva KEHE'yê

**Rêxistinên
Kurdan û komî-
teyên piştgiya
Kurdan jî beş-
darî civînê bûn.**

Di 14 û 15'ê Çileyay Pêşîn de li Stockholmê civîna Konseya Wezîran ya Konfêransa Ewlekarî û Hevkariya Ewropayê (KEHE) çêbû. Ji Azerbeycanê bigre heta Kanadayê delagasyonên 52 dewletan beşdarî civînê bûn.

Di civîna KEHE de 15 xal hatin munaqêşkirin. Pîrsa Yogoslavyayê û pîrsa avakirina struktur û berpirsiyariyên du komîsyonan (Komîsyona Parastina Aqeliyatan û Komîsyona Çareserkirina Nakokiyên bi aşû) xalên sereke bûn.

Di civînê de jî bilî delegasyonên fermî yê dewletên endam, nûnerên rêxistinên ne girêdayî dewletan jî bi raporên xwe beşdarî civînê bûn. Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê bi delegasyonê ku ji Vildan Tanrikulu, Ahmet Karamus û Mahmud Kiper pêk hatibû beşdarî civînê bû. Keynî Federasyonê, Komeleya Navnetewî jî bo Mafê Mirovan li Kurdistanê, Komîta Swêdî jî bo Mafê Mirovî yê gelê Kurd, Komîta Piştgiya Gelê Kurd ya Norwêçê, Fonda Piştgiya Kurdistanê bi nûner û raporên xwe bi beşdarî civînê bûn.

Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, raporek ku ji hin peymanên navneteweyî li ser Kurdan û belgeyên li ser hovîtiya dewleta Tirkiyê li hember gelê Kurd gihandin nêzî 30 delegasyonên dewletan. Federasyona Kurdan di rapora xwe de bangî KEHE dike û wiha dibêje: "Divê KEHE li hember Tirkiyê hin tedbiran bigre da ku hebûn û mafê mirovî yê Kurdan û her wisa mafê wan yê tayînkirina qedera xwe bi destê xwe bê nasîn û li gor prensîbên ku ji aliyê KEHE ve hatiye qebûlkirin, di sewiya netewî û navnetewî de gelê Kurd bibe xwe-

diyê garantiya parastina huqûqî ya mafên xwe."

Her wisa bi daxwaznameya hevbeş ya 15 hêzên siyasî jî, bala beşdarên KEHE tē kişandin ser êrişên Tirkiyê li başûrê Kurdistanê

û hovîtiya wan li bakurê Kurdistanê û tē diyarkirin ku divê pîrsa gelê Kurd li Tirkiyê û Tirkiyê bi xwe tēkeve rojeva KEHE, berî ku Kurdistanê Başûr û Bakur bibe Yûgoslavyake nû.

□ KEHE platform yan jî rêxistineke navdewletî ye ku di dawiya salên 1960'an de pêvajoya pêwendiyên di navbera Pakta Warşova û dewletên Ewropayê de li ser ewlekarî ya li Ewropa hatiye damezrandin.

Peymana girîng ya KEHE di meha Tebaxa sala 1992'an de li Parisê hat îmzekirin û bi navê "Şertên Parisê" tē nasîn.

Prensîbên KEHE ev in:

- 1- Mudaxalenekirina nav kar û barên dewletên serbixwe
- 2- Ji tehdît yan jî êrişkariyê xwe dûr xistin.
- 3- Hurmetgirtina hidûdan.
- 4- Hurmetgirtina sînorên dewletan.
- 5- Bi aşîti çareserkirina nakokiyên.
- 6- Mudaxalenekirina pîrsên navxwe yê dewletan.
- 7- Hurmetgirtina mafên mirovan û azadiyên bîngêhîn ku azadiyên fikrî, wijdan, dîn û bawerî di nav de ne.
- 8- Wekheviya mafên gelan û mafê çarenivîsê.
- 9- Hevkariya nav dewletan.
- 10- Bîcîanîna berpirsiyariyên li gor huqûqa navneteweyî.

Armanç
Rojname Kurdî ya mehane
Monthly Kurdish Magazine
Redaksiyon:
M. Elî
Zinarê Xamo
Hesen Mizgîn
Mîrza Bextiyar
Lewend Firat
S. Rêving
M. Lewendî
Redaktorê berpirsiyar:
M. Elî
Berpirsiyarê beşê
Dimilki: Malmîsanîj

Adres :
Box: 152 16
161 15 Bromma
Sweden
Telefon
46-8-803135
Telefax:
46-8-801825
Utges av:
Kurdiska
Demokratiska
Arbetarunionen
Postgiro: 50 37 99-9
ISSN: 0348 7385

Aboneti
Prenumeration
Abonetiya Salekê
Li Skandinaviya
200 SKR
Meqam
Myndigheter
400 SKR
Li Ewropa
50 DM
Li derveyî Ewropa
40 \$
Anons/ilan
niv rûpel/ en halvsidan
2500 SKR

Saleke Kurdan weha derbas bû

Sala 1992 bi bûyer û guhertî-nên xwe wê di dîroka gelê Kurd de bibe saleke diyar. Hin gavên ku di vî salê de hatin avêtin wê bibin çeperên daîmî yê destkeftî, wê ev sal li ser navê Kurda bibe saleke xuyayî di dîroka siyasî û cografîk ya dinê de jî.

Bêşik bûyera salê ya herî girîng çêbûna hilbijartinên giştî, avabûna parlamentoya Kurdî û bi destê vî parlamentoyê îlankirîna dewleta Kurd a federe bû. Hêjî deng û reaksiyonên vî bûyerê li herêma û li dinyayê olan didin.

Bûyerek din ku bû sedemê kêfxweşiyê, avêtina hin gavên girîng ber bi dagirtina valayîya siyasî li Kurdistana Tirkîyê bû.

Sê hêzên Kurd gihîştin hev, bûn yek hêz û navê xwe kirin YEKBÛN. Du-sê meh piştî vî yekîtiyê hin grub û hêzên Kurd hatin ba hev PDK-Hevgirtin hat damezrandin.

Bûyera herî xerab ya salê, şerê birakujiyê bû. Dewleta Tirk jî ev firsend berneda, êriş bir ser kam-pên PKK'ê.

Her wisa 1992'an, bi şehîd-bûna Dr. Saîd Şerefkendî û 3 kadirên bijarte yê PDK'ê wê di hafîza me de bimîne.

Terora, dewleta Tirkîye ya li hember gelê Kurd di sala 1992'an de qat qat zêde bû.

Zelzela Erzîncanê bi sedan can girtin.

Hilbijartin, Parlamento, û îlankirina dewleta Kurd

Foto: Ş. Zîrek

Piştî têkoşîneke 30 salan û qetlîamên mezin, Kurda cara pêşîn jî 6/5'ê Kurdistana Iraqê kirin bin kontrola xwe û di dîroka Kurdan de cara pêşîn jî bo xwe bi xwe îdarekirinê deng dan. Di 19'ê Gulanê de him jî bo parlemantoyê, him jî jî bo serokatîya tevgera Kurdistanî hilbijartin çêbûn. Ji bo dengdana serokatîyê 982.649 kesî dengê xwe dan. Ji namzetan yekî jî jî sedî 50'yî zêdetir deng negirt.

Di hilbijartinê parlamentoyê de 971.953 kesan deng dan. PDK jî sedî 45.26, YNK û Partiya Zehmetkêşanî Kurdistan jî sedî 43.81, Tevgera Îslamî jî sedî 5.08, PASOK û Partiya Sosyalîstî Kurdistan jî sedî 2.57. Partiya Komunîst a Iraqê (Seksiyona Kurdistan) jî sedî 2.18 û Partiya Demokrat a Gelê Kurdî-

stan jî jî sedî 1.02 deng girtin.

Li gor encama hilbijartinê jî lîsta PDK 50, jî lîsta muşterek ya YNK û PZK 50 û jî lîsta kontejanê ya Asûriyan jî 5 kes ketin parlamentoyê. Roja 04.07.1992'an hukumeta Kurd ava bû. Hukûmet jî 15 wezîran pêk tê. Ji bo serokatîya parlamentoyê Dr. Cewher Namik, jî bo serokwezîriyê Dr. Fuad Mahsûm hatin hilbijartin.

Roja 4'ê Çiriya Pêşîn Meclîsa Netewî ya Kurdistana Başûr bi tevayîya dangan Dewleta Federe a Kurdistanê îlan kir. Li gel an li hember îlankirina Kurdistana Federe, dewletên mêzin deng nekirin, lê dewletên ku Kurdistan îşxal kirine nerazîbûna xwe eşkerekirin û di sewiya wezîrên derve de, di nav xwe de civînek çêkirin.

YEKBÛN, HEVGIRTIN-PDK

Îsal hêzên siyasî yê Kurdistana Tirkîyê, ber bi civîyan û xurtbûnê de gavên girîng avêtin. Du yekîtiyên siyasî çêbûn û gelek hêzan jî kongrên xwe çêkirin.

PPKK (Partiya Pêşeng a Karkerî Kurdistan), KUK-SE (Rizgarîxwazên Neteweyî yê Kurdistanê-Meyla Sosyalîst) û KAK (Komela Azadiya Kurdistanê) di meha Hezîranê de li Kurdistanê bi beşdariya nûnerên her sê hêzan bi kongreyekê yekîtiya xwe ya siyasî çêkirin. Navê partiya nuh "Partiya Yekbûyî ya Gelê Kurdistanê" (YEKBÛN) e.

Partiya Demokrat a Kurdistana Tirkîyê, Platforma Yekîtiya Ala Rizgarî, Platforma Yekîtiya Netewî ya Kurdistanê, komek ku jî Rizgarîyê veqetiyane û hin kadirên serbixwe di meha Çileyê Pêşîn de kongreyek muşterek çêkirin û "Hevgirtin-Partiya Demokrat a Kurdistanê" damezrandin.

Di 6'ê Çiriya Pêşîn de li Kurdistana Başûr di navbera hêzên hukumeta Kurdistanê û gerîllayên PKK'ê de şer derket. Hîn jî ne diyar e ku di vî şerî de ji her du aliyên çiqas kes mirine. Bi peymanekê PKK'ê şertên hukumeta Kurdistanê qebûl kirin û şer rawestiya. Lê Tesîr û xesareta şerê Hukumeta Kurdistana Başûr û PKK'ê, wê bi sala 1992'an nemîne. Ev sal wê wek sala 1978'an neyê jibîrkirin.

Dewleta Tirk jî jî vî şerê navxweyî feyde girt, êriş bir ser PKK'ê. Êrişa xwe heta nav Kurdistana Iraqê domand.

Şerê hukûmeta Kurdistanê û PKK'ê

Foto: Ümit Turpçu

Kuştina Dr. Şerefkendî

Şeva 17'ê Îlonê li Berlînê Sekreterê Giştî yê Partiya Demokrat a Kurdistana Iranê Dr. Saîd (Sadiq) Şerefkendî û endamê Komîta Merkezî û berpirsiyarê Ewropa Fetah Abdulî, berpirsiyarê Almanya Hamuyun Ardalan û Nûrî Dehkurdî jî aliyê sê kesan ve hatin kuştin. PDK'ê, Îran wek mesûla vî cîna-yetê îlan kir. Polisê Alman bi şika ku tevî qetlîamê bûne 2 Lubnanî girtin. Li gor malûmatên ku me jî PDK'ê girtin, hîn jî ew kes girtî ne û şik tê kirin ku du dîplomaten Îranî tevî vî cîna-yetê bûne.

Foto: Armanç

Teror û cîna-yetên dewletê

Mustafa Laçîn û Yavuz Deniz in.

Di sala 1992'an de dewleta Tirkî teror, cîna-yet, zulm û zora xwe ya li hember gelê Kurd qat qat zêde kir. Bi sedan gund şewitandin vala kirin. Bi hezaran kes hatin girtin. Li gor rapora Komela Mafên Mirovî di sala 1992'an de di îşkence û înfazên bê mahkeme de 1041 kes hatin kuştin.

Kesên wenda û yê di îşkencê de mirine

Di sala 1992'an de kesên ku hatine girtin û tu xeber ji wan tune ye 20 in û navên wan Yusuf Erişti, Huseyin Toraman, Husamettin Yaman, Soner Gul, Huseyin Gulunay, Ayhan Efeoglu, Tugrul Ozbek, Mehmet Demir, Durmuş Çaylak, Mahmut Ertak, Nezir Acar, Sadik Alkarnîş, Erkan Ersoy, Şehmuz Aydın, Ahmet Koşmat, Ahmet Ballica, Ahmet Aktan, İbrahim Arslan, Duran Yildirim, Ziyaettin Altinok,

Altinsoz, Husnu Ozen, Mehmet Aktan, Musa Çiçek İbrahim Ozdemir û Nurettin Aslan.

Di nav salekê de bêtirî 350 kes bû qurbana "cîna-yetên meçhûl".

Di 12 mehan de 12 rojnamevan hatin kuştin. Halit Gurgun, Cengiz Altun, İzzet Kezer, Hafiz Akdemir, Mecit Akgün, Çetin Ababay, Yahya Orhan, Hüseyin Deniz, Musa Anter, Yaşar Aktay, Hatip Kapçak û Namik Tarancı.

Di sala 1992'an de dewleta Tirkî bi wêrankirina gundan nema, dest bi bombardûman û gulebarankirina bajarên jî kir. Êrişa pêşî di Newrozê de dest pê kir. Şimex, Cizîrê dan ber topan, li Nisêbinê, Wanê, Geverê xelk gulebaran kirin. Şeva 18'ê Tebaxê Şimex û şeva 3 Çiriya Pêşîn jî Pasûr 3 roj û şev kirin bin hesarê û dan ber bombe û guleyan. Dikan hatin şewitandin, erebe hatin îmhakirin, mal hatin talankirin. Di van êrişan de bi dehan kes hatin kuştin.

Kultur û rewşenbîrî

Di sala 1992'an de gelek kovar û pirtûkên nuh li Tirkîyê derketin, qursên zimanê Kurdî hatin vekirin, weqf û mueseşê û dezgehên kulturî vebûn. Kovar û rojname derketine ev in: Rewşen, Newroz Ateşî (Agirê Newrozê), Welat, Ahmedî Xanî, Serketin, Devrimci Yurtsever Gençlik (Xortên Welatparêzê Şoreşger), Tewlo, Azadî, Komel, Özgür Gündem (Rojava Azad) û Nû-bahar. Ji vana Welat û Nûbahar xurî bi Kurdî ne. Medya Guneşî (Roj Medya) jî piştî demekê dirêj, wek rojnameyek 15 rojî dest bi weşanê kir.

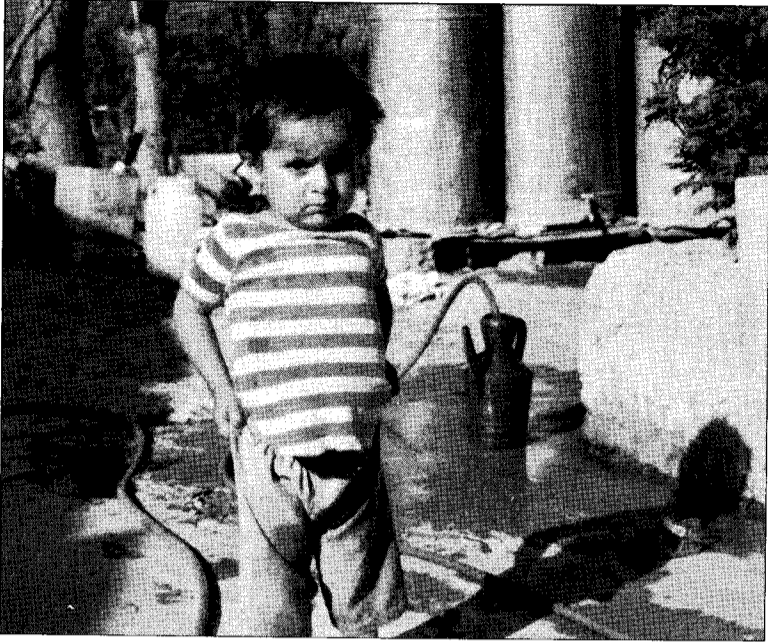
Sala çûyî di warê mueseşebûyî de jî hin gavên destpêkî hatin avêtin. Li Stenbolê, Enstutuya Kurd, Weqfa Çanda Kurdî û Weqfa Maf û Azadiyên Kurdan hatin damezrandin. Qursên hîndekariya Kurdî jî li gelek ciyan vebûn.

Zelzela Erzîncanê

Roja 13'ê Adarê, li Erzîncanê zelzeleyeke mezin çêbû. 654 kes mirin, bi sedan kes birîndar bûn û bi hezaran kes bê xanî man.

Zivistana çûyî gelek giran bû, gelek berf ket û li gelek ciyî şepe ket 200 kes mirin.

Li herêma Serhedê tedbîrên tendurustî têr nakin

Prof. Erol Oral: "Dê û bav ji ber ku nikarin zarokan baş xwedî bikin, nexweşiyên zarokan li herêmê gelek in". Foto: H. Kardoxî

Rektorê Unîversîta Erzûromê Prof. Dr. Erol Oral li ser tendurustiya herêma Serhedê - dewletê wê herêmê bi navê Rojhilata Andolê bi nav dike - beyanak da.

Prof. Erol Oral got xizme-

tên tendurustî yê li herêmê, têr nakin. Rojhilat - mebest Kurdistan e - feqîra tundurustiyê ye. Dervayî kesên bi sîgorta û di kar û barên dewletê de dixebitin, xelk ji ber feqîrîyê, tedawiya pêwîst nabîne.

Bersîvek mecbûrî

Destpêk r. 4

dibêje te li ser "Bûyera 49'an" nivîsiye. Tu wan gişan nas nakî û tu bi wan re nemayî, wê gavê tu çawa dikanî li ser wan binivîsin?

Rohniya çavê min, ma di nivîsa xwe de min gotiye, "tu Mestûre Xanimê nas nakî, te pê re hevalî nekiriye, tu çawa dikanî li ser binivîsin?" Min gotiye te nivîsa xelkê girtiye û te ev yek jî bi tu hawî destnîşan nekiriye. Ma di her hejmara Azadiyê de nivîsên li ser tarîxê tune ne, çima min ew rexne nekiriye? Îcar heger min jî di nivîsa xwe ya li ser "Bûyera 49'an" de yek rêz jî ji derekê girtiye, kerem be bibêje. Tiştê min girtiye min çavkanî nîşan daye. Mesele hewqas zelal e.

Rexneya X. Lezgîn ya din jî dibêje te demekê di quncikê bi navê "Hindik Rindik" de pêkenî -fiqre- dinivîsin. Ev nav berê di Hawarê de hebûye, lema ev jî dizî ye (baş e ku X. Lezgîn negotiye min navê xwe jî dizî) û ya din, divê min li bin her pêkenînekê navê xwediyê wê jî binivîsand.

Wer xuya ye X. Lezgîn biraderêkî pir henekçî ye. Ji bo ku dizîya xwe meşrû nîşan bide xwe dixwe reweşke pir ne xweş. Birayê ezîz, munaqêşa me ne li ser navê e. Tiştêkî pir xeyrî ciddî ye ku meriv dizîya nivîsa xelkê û wekhevîya navê du quncikan têxe çavîya mêzînekê. Ma min navê Azadiyê rexne kiriye? Ji bo îddîayek wiha divê meriv pir nezan be.

Em werin ser "dizîya"(!) pêkenînan. Ez bawer dikim ev îddîa ne hewceyî bersîvê ye. Çimkî herkes dizane ku xwediyê gotinên pêşiyî û pêkenînan nayên zanîn, ew malê gel in. Meriv bixwaze jî meriv nikane xwediyên wan bibîne. Li gel vê jî, di quncikê xwe de min gotiye yê "amadekar". Bi vî hawayî jî min diyar kir-

Prof. Erol Oral cihayet jî wek sedemêke din nîşan da û got "Mirovên herêmê ji ber ku baş perwerde nebûne û nexwendanê ne nexweşînan muhîm nagirin. Dê û bav ji ber ku nikarin zarokan baş xwedî bikin, nexweşiyên zarokan li herêmê gelek in".

Dû re, Prof. Erol Oral bi raqaman rewşa tendurustî ya herêmê raxist ber çavan; "Li herêmê 3 xusûsî, 83 nexweşxane hene û di wan de 5685 textê razanê hene... Di tevayiya Turkiyê de ji serê 416 kesan textek razanê dikeve, li herêmê jî serê 885 kesan yek dikeve. Herwisa di tevayiya Turkiyê de ji her doktorekî re 1270 kes dikevin, li herêmê serê her doktorî 3750 kes dikevin. Bi tevayî li herêmê 1786 doktorên pratîsyen, 547 doktorên pispor, 240 doktorên diranan, 2432 hemşîre, 1175 memurên tendurustî û 2550 ebe xizmeta tendurustî didin. Lê pêwîst e ev reqem jî sedî 200 zêde bibin.

gerandiye tîpên Latîni û bi pêşgotinekê di Roja Nû de weşandiye. C. Rênas di pêşgotinê de wiha gotiye:

"Li Iraqê kêr be jî, ji aliyê lêkolîn û pêşveçûna ziman û edebiyata Kurdan xebat hatiye kirin (...)

Ji van lêkolînan yek jê jî, ji aliyê Heme Salih Ferhad va hatiye kirin. Di sala 1988'an de bi navê "Çend Layenekî Rojname-nûsî Kurdî (...)

Min ev lêkolîn jî tîpên Erebi wergerand û adeptyî Kurmanciya jorê kir" (Roja Nû, no. 29, r. 4)

Lê ev lêkolîna H. Salih Ferhad piştî ku çûye Turkiyê û tercûmeyî Tirkî bûye (binêre Deng no:22, r. 52-62), navê H. Salih Ferhad jî ser şemitiye, xwediyê wê îcar bûye C. Rênas.

H. Kiliç jî di pêşgotina rojname Stêrê de listeyeke berhemên Kamiran Bedir-xan dide. Fena ku di vî warî de wî bi xwe lêkolînek fîreh kiribe. Lê rastî ne wiha ye. Wî ew lîsta berhemên Kamiran Bedir-Xan raste rast ji pêşgotina Roja Nû (Roja Nû, r. 8) girtiye. Û ev yek jî negotiye. Bes tiştêkî wî hêjayî teqdîrê ye, rêza lîstê jî tede, lîste qet neguherandiye. Erê kopye kiriye, lê bi eslê kopyê re sadiq maye. Di pêşgotina Roja Nû de çawa hatibe nivîsin wî jî wisar girtiye. Di pêşgotina Roja Nû di rêza 4'em de di dêlî "Le Kurde Sans Paine" de "Le Kurde Saus Paine" hatiye nivîsin, wî jî ew çewtî kiriye, "saus" (rastiya wê "sans" e, bi Fransî tê maneya "bê") nivîsî ye. Dîsa di pêşgotina Roja Nû de navê berhemêkê bi çewtî du caran (rêza 5 û 15) hatiye nivîsin, wî jî her ev çewtî kiriye û qet "hewce" jî nedîtiye ku çavkanîyê nîşan bide. Nuha gava ez viya bibêjim, ma ez dibim "çavnebar, zikreş û hesûd"? Ma dizî ne eyb e, îlankirina diziyê eyb e?

Weşanên Nuh

Mûrad Ciwan; Türkçe Açıklamalı Kürtçe Dilbilgisi-Kurmancî Lehçesi (Gramera Kurdî Bi Îzaha Tirkî-Lehça Kurmancî); Weşanên Jîna Nû, Uppsala, 1992, 224 rûpel.

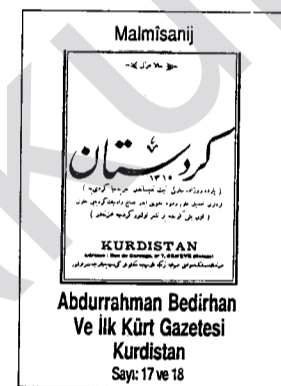
Kitêb bi Tirkî li ser gramera Kurdî (lehçeya Kurmancî) ye. Nivîskar di pêşgotina xwe de bi teferrûat li ser zimanê Kurdî, lehçe û devokên wî sekiniye. Piştî gramera Kurmancî li gor planekê û li gor rêzê tehlîl kirîye. Di her mewzûyêke gramerê de pêşî behsa tiştên heyî dike, paşê li gor xwe alternatîfê tîne. Herweha di gramera Kurmancî de behsa hin nuxteyên nû jî dike. Mesela di qismê fiilan (kar) de gava ku behs dike dibêje hemû fiilen Kurdî xwedî du kok (reh) in. Yanê "Gotin" di halekî de dibe "got", di halekî din de jî dibe "bêj", mesela hin mîsal: *Xwarin, xwar/xw, Kirin, kir/k, Çûyin, çû/ç* û hwd. Dîsa di beşê zamîran de bi dûr û dirêj li ser zamîrên şexsî sekiniye. Mese-la dibêje " çawa ku di Kurdî de nav tîna tewandî, her weha zamîrên şexsî jî tîna tewandî. Yanê "min" halê tewandî yê "ez"ê ye".

Wek çavkanî jî bi taybetî jî çavkanîyên Kurmancî û Soranî feyde girtiye. Kitêb bi awayekî akademîk hatiye amade kirin, ji kesên ku Kurdî nizane bêtir, xîtabî kesên ku Kurdî zane dike.

Malmîsanîj; Abdurrahman Bedirhan ve İlk Kürt Gazetesi Kurdistan Sayı: 17 ve 18 (Ebdurrehman Bedirhan û Yekem Rojname Kurdî Kurdistan Hejmar 17 û 18) Stockholm, 1992, 138 rûpel.

Wekî tê zanîn yekem rojname kurdî Kurdistan cara pêşîn di 1898'an de li Qahîreyê derket. Xwedî û berpirsiyarê wê yê pêşîn Mîqdat Mîdhet Bedirhan bû, piştî hejmara şeşan birayê wî Ebdurrehman Bedirhan bû xwedî û berpirsiyarê wê rojname. Heta nuha bi qasî ku hatiye tesbîtkirin 31 hejmarên wê derketine. Di

1972'an Kemal Fûad ew hejmar hemû bi hev re ji nû ve çapkirin, di 1991'an de jî M. Emin Bozarlan li gel wergera wan a bi herfên Latîni ji nû ve çap kirin. Lê di van her du çapan de jî hejmarên 10., 12., 17., 18., û 19. tunene.

Malmîsanîj ji wan pênc hejmaran du hejmar (17. û 18.) peyde kirine û li ser hejmarên 17. û 18. (1899) disekine. Ligel orjînalên wan, her weha wî ew wergerandine herfên Latîni jî. Bi vê wesîle yê behsa jiyan û xebata Ebdurrehman Bedirhan, Ebdurrezaq Bedirhan û M. Salih Bedirhan jî dike. Mesela mewzûyêke gelek balkêş ku heta nuha nedihat zanîn di vê lêkolînê de heyê ku ew jî masonbûna M. Salih Bedirhan e. M. Salih Bedirhan di 1900'î de bi navê Ummîd rojnameyêke masonîk derdixwe. Di kitêbê de Malmîsanîj bi dûr û dirêjî cih daye wê rojnameyê jî. Kitêb jî bo kesên ku li ser tarîxa Kurdan a sedsala 19'an dixebitin çavkanîyêke hêja ye.

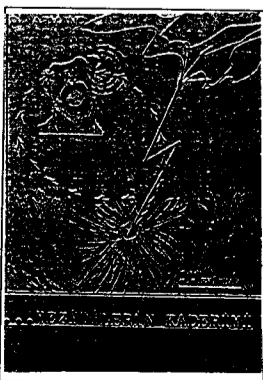
Mahmûd Lewendî; Mala Xwedê (pêkenî), Weşanên Hêlîn, Stockholm, 1992, illustrasyon: Mamoste, 118 rûpel.

Kitêba pêkenînan e. Tê de nêzî 130 pêkenînan cihê cihê hene. Hinek ji wan raste rast ji Kurdî hatine girtin. Hinek jî ji zimanên cihê hatine tercûme kirin, an jî adabteyî Kurdî bûne. Amanca jî vê berhevokê ew e ku xelk bêtir ji xwendin û nivîsîna Kurdî hez bikin. Çi bigre di her rûpelî de karîkaturek jî hatiye çêkirin. Karîkaturên wê ji alî Mamoste ve hatine çêkirin.

S. S. Evindar; Yezidilerin Kaderi mi? (Qedera Yezidiyan e?), Almanya, 1992, 52 rûpel.

Kitêb wek broşûrekê hatiye çapkirin. Ji lêkolînekê bêtir wek meqaleyêke dirêj a nîv-siyasî ye. Bi kurtî li ser rewşa Yezidîyan disekine ku hin dewlet û hêz û heta şêxên Yezidîyan çawa dixwazin Yezidîyan bi kar binin û wan ji mesela millî ya Kurdî bi dûr bixin.

amadekar:
M. Pakdemir

